

UVOD

Znanstveno-stručni skup *Tradicijska kultura istočne Hrvatske: povijest i suvremenost* održan je 14. i 15. studenoga u Požegi u organizaciji Zavoda za znanstveni i umjetnički rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Požegi i Gradskog muzeja Požega. Skup je okupio stručnjake, istraživače i znanstvenike koji se bave raznim aspektima tradicijske kulture na području Slavonije, Baranje i Srijema te ih proučavaju i interpretiraju u kontekstu povijesnih, etnoloških, folklorističkih i etnomuzikoloških istraživanja, muzeološke komunikacije, konzervatorsko-restauratorskog rada te gospodarske i kulturno-turističke djelatnosti. Raznovrsne teme o znamenitim ljudima Požege i požeškoga kraja, o fenomenima nematerijalne tradicijske kulturne baštine, o zaštiti i očuvanju liturgijskog ruha, o tradicijskom rukotvorstvu te o usmenoj tradiciji i drugim temama koje su u okviru sesija izlagali sudionici skupa pridonijele su produktivnim raspravama i potaknule su daljnja interdisciplinarna istraživanja lokalnog i regionalnog identiteta.

U ovome zborniku predstavljamo deset radova koji elaboriraju teme predstavljene na skupu. Prva četiri rada rezultat su kontinuirane istraživačke i muzejske djelatnosti Gradskog muzeja u Požegi i odlične suradnje muzejskih djelatnika s lokalnom zajednicom i dionicima koja je u posljednjih nekoliko godina iznjedrila više zanimljivih baštinskih (eko)muzejskih projekata. Slijede dva stručna rada o konzervatorsko-restauratorskim zahvatima na zaštiti i obnovi tekstilnog ruha iz požeške katedrale i franjevačkog samostana te stručni rad o muzeološkim aktivnostima na implementaciji novog stalnog postava Gradskog muzeja Virovitica. Dva se rada odnose na vrijedne zapisivače usmenoknjiževne i etnološke građe na području istočne Hrvatske – pučkog etnografa Ivu Čakalića iz Doljanovaca kraj Kaptola i učitelja Petra Bogdešića iz Vrbove kraj Nove Gradiške, a folkloristička tema zastupljena je i u znanstvenom radu o bajkama o ženama životinjama u pučkoj i predajnoj kulturi. Posljednji, jedanaesti rad nije izlagan kao tema na skupu, ali je važan doprinos istraživanju teme osnovnoškolskog obrazovanja nacionalnih manjina u Požeško-slavonskoj županiji. Zbornik radova otvara članak **Dubravke Matoković**, muzejske savjetnice Gradskog muzeja Požega, pod nazivom *Muzeološka interpretacija načina življenja u Požeštini kroz maketu seoske kuće Ive Čakalića*. Uvodni tekst strukturiran je tako da čitatelja uputi u

djelatnost i zbirke Etnološkog odjela Muzeja s posebnim osvrtom na zbirku pučkog umjetnika i seljaka Ivu Čakalića iz Doljanovaca kraj Kaptola. Čakalićeva maketa rodne kuće iz muzejske zbirke poslužila je kao predložak za izradu budućeg muzejskog stalnog postava koji će prezentirati značajke tradicijske kulture sela Požeštine s kraja 19. i iz prve polovice 20. stoljeća.

Etnologinja i muzejska savjetnica **Maja Žebčević Matić** u radu *Muzej u loncu, Muzejska brijajnica i Grgurevo – požeški ekomuzej, zašto da i zašto ne* propituje mogućnost suvremene (eko)muzeološke interpretacije materijalnih i nematerijalnih fenomena lokalne tradicijske kulture – tradicijske prehrane, tradicijskog obrta i tradicijskog vinogradarskog običaja. Gradski je muzej, podsjetimo, tijekom posljednjih godina osmislio, pokrenuo i ostvario nekoliko zapaženih muzeoloških i baštinskih projekata koji su svoje aktivnosti prezentirali i izvan muzejskih zidova te u virtualnoj inačici (blog *Muzej u loncu*). Je li takav model prezentacije baštinskih fenomena *in situ* – izvan zgrade muzeja – dugoročno održiv te koje su njegove prednosti i nedostaci, problematika je koju autorica u tekstu pomno razmatra. Trostoljetni zaštićeni običaj Grgureva, kako navodi ista autorica, istaknuti je „požeški baštinski potencijal“ i „nedjeljiv dio identiteta građana grada Požege“. Taj fenomen elaborira u radu *Transformacije običaja Grgureva u svjetlu novih spoznaja*, čime znatno pridonosi njegovu istraživanju, opisivanju, daljnjem očuvanju i kulturno-turističkoj prezentaciji. Maja Žebčević Matić u zborniku piše i o jednom od najznačajnijih Požežana – afričkom istraživaču Dragutinu Lermanu. Rad *Požeški period Dragutina Lermana* donosi potpuno nove spoznaje o nepoznatom požeškom razdoblju Lermanova privatnog obiteljskog života i poslovnih (ne)uspjeha nakon povratka iz Afrike.

Povjesničarka umjetnosti i etnologinja **Venija Bobnjarić-Vučković** u prilogu *Konzervatorsko-restauratorski radovi na marami i šalu iz kriptе katedrale sv. Terezije Avilske u Požegi* prezentira zanimljiva konzervatorsko-restauratorska istraživanja i radove na dijelu grobnog tekstila iz kriptе katedrale sv. Terezije Avilske u Požegi koji su provedeni na Odsjeku za tekstil Restauratorskog centra Hrvatskog restauratorskog zavoda u Ludbregu tijekom 2007. i 2010. godine. Restaurirani tekstilni predmeti, ali i ostali grobni prilozi građana i građanki Požege, svjedoče o značajnim nalazima iz prve polovice 19. stoljeća za koje se pretpostavlja da su nabavljeni na području srednje Europe, Austrije (Beča) ili Češke, s kojima je kontinentalna Hrvatska (uključujući i Požegu!) imala intenzivne gospodarske, trgovinske i kulturne veze.

Ada Vrtulek Gerić, magistra tehnologije tekstila s istog odsjeka Hrvatskog restauratorskog zavoda u Ludbregu, u prilogu *Preventivna zaštita misnog ruha iz Franjevačkog samostana u Požegi* piše o značajnom fondu zaštićene pokretne kulturne baštine (164 tekstilna predmeta!) koji se čuva u samostanu te je, zahvaljujući stručnjacima, tijekom provedbe programa preventivne zaštite u 2014. godini primjereno tretiran i očuvan.

Etnologinja i povjesničarka **Jasmina Jurković Petras**, viša kustosica Etnografske zbirke Gradskog muzeja Virovitica, u radu *Etnografska baština: izazovi u muzejskim predstavljajima* donosi prikaz muzeoloških aktivnosti na implementaciji novog stalnog postava u sklopu projekta obnove dvorca Pejačević koji je otvoren za javnost krajem 2019. godine. Autorica se posebno osvrnula na rješenje vizualnog identiteta etnografskih zbirki u koncepciji „Drveno doba“ koja donosi objedinjeno interdisciplinarno i multimedijско muzejsko rješenje za predmete etnografskih zbirki koje na suvremen i interaktivan način komunicira poruke posjetiteljima. Novi stalni postav prepoznalo je i nagradilo Hrvatsko muzejsko društvo godišnjom nagradom za 2019. godinu.

Dr. sc. Klementina Batina, stručna savjetnica pri Odsjeku za etnologiju HAZU, u radu *Suradnja pučkog etnografa Ive Čakalića i Odbora za narodni život i običaje* analizira sadržaj i vrijednost etnografskih i folklorističkih zapisa hrvatskog pučkog pjesnika i etnografa Ive Čakalića (1889. – 1971.) te ističe važnost prikupljanja, istraživanja i objavljivanja zapisa o narodnom životu i običajima Hrvata koje se u okrilju Akademijina Odbora za sabiranje spomenika tradicionalne literature provodi kontinuirano od 1888. godine do danas u okviru znanstvenoistraživačke djelatnosti Odsjeka.

Magistra etnologije, kulturne antropologije i muzeologije **Katarina Dimšić** u radu *Petar Bogdešić (1863. – 1934.) – slavonski učitelj i zapisivač etnografske i folklorističke građe* prihvatila se izazova istraživanja biografskih podataka o zapisivaču čiji se vrijedni, neobjavljeni etnološko-folkloristički zapisi s područja Nove Gradiške čuvaju u arhivu Odsjeka za etnologiju HAZU. Njezino istraživanje rasvijetlilo je činjenicu da se radi o angažiranom prosvjetnom i kulturnom djelatniku koji je dao važan doprinos ranoj hrvatskoj etnologiji i folkloristici.

Znanstvenica s Instituta za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu **dr. sc. Suzana Marjanić**, na tragu bajke *Babina Bilka* zapisane 1957. godine u Gorjanima kraj Đakova, u radu naslovljenom *Babina Bilka i bajke o mladoženjama/mladama životinjama: kontekst – Slavonija* razmatra bajke o mladoženjama i ženama životinjama te njihove interpretacije, a kontekstualno interpretira i igrano-dokumentarni film Petra Oreškovića *Babina Bilka*, u kojemu su uloge tumačili članovi Kulturno-umjetničkog društva *Gorjanac*. Priča *Babina Bilka* postigla je veliku popularnost te se nalazi u svim najvažnijim antologijama usmenih priča i predaja koje je priredila folkloristica Maja Bošković-Stulli, a prevedena je na njemački i japanski jezik.

Posljednji prilog u zborniku, pod nazivom *Osnovno školstvo nacionalnih manjina u Požeško-slavonskoj županiji (fokus-grupa)*, rad je **dr. sc. Dragutina Babića**, znanstvenika s Instituta za migracije i narodnosti, i donosi rezultate recentnih istraživanja uloge osnovnoškolskog obrazovanja u izgradnji nacionalnog identiteta nacionalnih/etničkih manjina u Požeško-slavonskoj županiji.

Akademijin Zavod za znanstveni i umjetnički rad u Požegi prepoznao je važnost etnoloških i srodnih istraživanja na području Požeštine te na širem prostoru istočne Hrvatske. Slijedom toga, u suradnji s Gradskim muzejom kao središnjim centrom za istraživanje i prezentaciju lokalnog identiteta Požege i požeškoga kraja, organizirao je dvodnevno događanje za dvadeset i pet prijavljenih znanstvenih i stručnih izlaganja koje je popratio i tiskanom knjižicom sažetaka. Dio pristiglih radova objavljujemo u ovome, a dio u idućem zborniku radova. Nadamo se da će ovdje objavljeni recentni primjeri muzejske djelatnosti Gradskog muzeja Požega i Gradskog muzeja Virovitica – utemeljeni na novom pristupu u izlaganju etnografskih predmeta u stalnom postavu uz korištenje interaktivne multimedije – kao i novi načini interpretacije i kontekstualizacije baštinskih fenomena uključujući i primjenu tehnologije stručne obrade i zaštite tekstilnih predmeta u statusu pokretnih kulturnih dobara, potom istraživanja o zapisivačima etnografske i folklorne građe te same usmenoknjiževne građe na području istočne Slavonije biti zanimljivi i višestruko korisni i poticajni za Vaša daljnja istraživanja.

Zahvaljujemo svim autoricama i autorima, recenzentima te svima koji su sudjelovali u pripremi skupa i omogućili objavu ovoga zbornika.

Zagreb, prosinac 2020.

Dr. sc. Klementina Batina, stručna savjetnica